

Sprawa C-230/24**Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z art. 98 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości****Data wpływu:**

26 marca 2024 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Juzgado de Primera Instancia n.º 8 de A Coruña (Hiszpania)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

12 marca 2024 r.

Strona powodowa:

MF

Strona pozwana:

Banco Santander, S.A.

Przedmiot postępowania głównego

Powództwo, w ramach którego konsumentka dochodzi zwrotu kwot nienależnie zapłaconych bankowi w wyniku nieuczciwego warunku umownego.

Przedmiot i podstawa prawna wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Odesłanie prejudycjalne – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 93/13/EWG – Artykuły 6 i 7 – Umowy zawierane z konsumentami – Nieuczciwe warunki umowne – Warunek umowny zobowiązujący kredytobiorcę do pokrycia całości kosztów ustanowienia hipoteki – Skutki stwierdzenia nieważności tych warunków umownych – Zasada równoważności – Możliwość uznania nieulegania przedawnieniu przez roszczenia o stwierdzenie nieważności i jednoczesnego ustanowienia terminu na wytoczenie powództwa o zwrot nienależnie zapłaconych kwot na podstawie tego warunku umownego

Pytanie prejudycjalne

Czy dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 2003 r. i zasada równoważności stoją na przeszkodzie zastosowaniu możliwości rozdzielenia nieważności ze względu na nieuczciwy charakter od skutków restytucyjnych, przy utrzymaniu braku możliwości przedawnienia nieważności i jednocześnie przy możliwości przedawnienia roszczenia o zwrot, w przypadku gdy w hiszpańskim porządku prawnym nie istnieje żaden przepis ani orzecznictwo, które stosowałyby tę możliwość rozdzielenia do innych stosunków prawnych?

Powołane przepisy prawa Unii

Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29)

Artykuł 3 ust. 1: „Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, uznaje się za nieuczciwe, jeśli stojąc w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta”.

Artykuł 4 ust. 1: „Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta jest zależna”.

Artykuł 6 ust. 1: „**Państwa członkowskie** stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla **konsumenta [...]**”.

Artykuł 7 ust. 1: „Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów **państwa członkowskie** zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami”.

Wyroki Trybunału przytoczone w uzasadnieniu wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

Powołane przepisy prawa krajowego

A) *W przedmiocie bezskuteczności nieuczciwych warunków umownych*

Texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (jednolity tekst ustawy ogólnej o ochronie konsumentów i użytkowników oraz innych ustaw uzupełniających, zwany dalej

„TRLGDCU”), zatwierdzony Real **Decreto Legislativo** (królewskim **dekretom ustawodawczym**) 1/2007 z dnia 16 listopada 2007 r., stanowi w art. **82**:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, oraz wszelkie praktyki, na które nie została wyrażona wyraźna zgoda, uznaje się za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodując znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron, ze szkodą dla konsumenta i użytkownika.

[...]

3. Nieuczciwy charakter warunku umownego ocenia się, mając na względzie charakter towarów lub usług będących przedmiotem umowy i uwzględniając wszystkie okoliczności towarzyszące zawarciu umowy, jak również wszystkie pozostałe postanowienia danej umowy lub innej umowy, od której dana umowa zależy.

4. Niezależnie od postanowień powyższych ustępów, zgodnie z treścią art. 85–90 za nieuczciwe uważa się warunki umowne, które:

- a) uzależniają umowę od woli przedsiębiorcy,
- b) ograniczają prawa konsumenta i użytkownika,
- c) powodują brak wzajemności umowy,
- d) nakładają na konsumenta lub użytkownika obowiązek ustanowienia nieproporcjonalnych gwarancji lub też nienależnie obciążają go ciężarem dowodu,
- e) skutkują nierównowagą w stosunku do zawarcia i wykonania umowy lub
- f) są sprzeczne z regułami ochrony konkurencji i mającego zastosowanie prawa”.

Artykuł **83 TRLGDCU** stanowi:

„Nieuczciwe warunki są nieważne z mocy prawa i uznaje się je za nieistniejące [...]”.

Zgodnie z art. **6 ust. 3** hiszpańskiego **Código Civil** (kodeksu cywilnego):

„Czynności sprzeczne z przepisami bezwzględnie obowiązującymi i zakazującymi są nieważne z mocy prawa, chyba że takie przepisy przewidują inny skutek w przypadku naruszenia”.

Zgodnie z art. **1303** hiszpańskiego **Código Civil** (kodeksu cywilnego):

„W przypadku stwierdzenia nieważności zobowiązania zawartego w umowie strony umowy są zobowiązane do wzajemnego zwrotu rzeczy będących przedmiotem umowy, pożytków z nich i ceny zapłaconej za te rzeczy wraz z odsetkami [...]”.

Przepis ten i przepisy z nim związane regulują nieważność względną, choć w orzecznictwie stosuje się go również, dla celów zwrotu świadczeń, do bezwzględnej (całkowitej, z mocy prawa) nieważności umowy lub jednego z jej postanowień.

B) W przedmiocie przedawnienia roszczeń

Zgodnie z **art. 1964 ust. 2** hiszpańskiego **Código Civil (kodeksu cywilnego)**, w brzmieniu obowiązującym w chwili zawarcia umowy:

„Roszczenia związane z hipoteką przedawniają się z upływem lat dwudziestu, a roszczenia osobiste, które nie mają szczególnego terminu, przedawniają się z upływem lat piętnastu”.

Artykuł 1964 ust. 2 tego kodeksu, w brzmieniu nadanym **Ley (ustawą) 42/2015** z dnia 5 października 2015 r., stanowi:

„Roszczenia osobiste, które nie mają szczególnego terminu, przedawniają się z upływem lat pięciu od dnia, w którym zobowiązanie stało się wymagalne [...]”.

Piąty przepis przejściowy Ley (ustawy) 42/2015 stanowi:

„System przedawnienia mający zastosowanie do istniejących stosunków.

Do okresu przedawnienia roszczeń osobistych, które nie mają szczególnego terminu przedawnienia i które powstały przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, stosuje się przepisy art. 1939 kodeksu cywilnego”.

Artykuł 1939 Código Civil (kodeksu cywilnego) stanowi:

„Termin przedawnienia, którego bieg rozpoczął się przed publikacją niniejszego kodeksu, podlega wcześniej obowiązującym przepisom; jeżeli jednak od chwili wejścia w życie niniejszego kodeksu upłynie cały okres przedawnienia wymagany w świetle tego kodeksu, to przedawnienie staje się skuteczne, nawet jeśli w świetle wspomnianych wcześniej obowiązujących przepisów wymagany jest dłuższy okres”.

Wyroki Tribunal Supremo (sądu najwyższego, Hiszpania) i przywołane w nich **przepisy**, na które powołano się w uzasadnieniu wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

Zwięzłe przedstawienie okoliczności faktycznych i postępowania głównego

- 1 W dniu 19 stycznia 2009 r. powódka, będąca konsumentem, zawarła z Banco Santander, S.A. umowę kredytu, której postanowienie piąte ma następujące brzmienie:

„Koszty ponoszone przez kredytobiorcę i spoczywające na nim obowiązki.

5.1. Kredytobiorca ponosi następujące koszty:

5.1.1. Koszty przygotowania transakcji: koszty, o których mowa w niniejszym ustępie, ponosi wnioskodawca, nawet jeśli umowa kredytu nie zostanie zawarta.

* Koszty wyceny nieruchomości.

* Koszty sprawdzenia stanu wynikającego z księgi wieczystej.

5.1.2. Koszty i podatki wynikające z niniejszej umowy, związane z jej wpisem do księgi wieczystej i wydaniem pierwszego odpisu bankowi, jak również te wynikające z jej zmiany lub rozwiązania oraz koszty i podatki wynikające z wpisu do księgi wieczystej, w stosownym przypadku, robót i instalacji zgodnie z postanowieniem DRUGIM [...].”

- 2 W dniu 27 lutego 2023 r. konsumentka wniosła do sądu odsyłającego pozew o stwierdzenie bezwzględnej nieważności postanowienia piątego i w konsekwencji o zwrot na jej rzecz połowy kosztów poniesionych tytułem opłat notarialnych oraz całości kosztów poniesionych tytułem opłat za wpis do księgi wieczystej wraz z należnymi odsetkami ustawowymi od tych kwot.

Główne argumenty stron w postępowaniu głównym

- 3 Bank utrzymuje, że na mocy art. 1964 ust. 2 Código Civil (kodeksu cywilnego) i systemu przejściowego wprowadzonego Ley (ustawą) 42/2015 roszczenie o zwrot kwot dochodzonych przez powódkę uległo przedawnieniu.

Zwięzłe przedstawienie uzasadnienia odesłania prejudycjalnego

- 4 Sąd odsyłający ma wątpliwości, czy prawo Unii zezwala na to, aby - o ile roszczenie o stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku umownego nie ulega przedawnieniu - o tyle roszczenie o zwrot kwot nienależnie zapłaconych na podstawie tego warunku umownego ulegało przedawnieniu. W szczególności sąd odsyłający utrzymuje, że ten rozdział lub ta różnica systemów są sprzeczne z zasadą równoważności.

Punkt wyjścia: glosa do wyroku Trybunału z dnia 16 lipca 2020 r., Caixabanc (C-224/19)

- 5 Sąd odsyłający skupia się na analizie trzynastego pytania prejudycjalnego dotyczącego ograniczenia skutków stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umownego w drodze wprowadzenia terminu przedawnienia, w którym to pytaniu zmierzano do ustalenia, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym wystąpienie z powództwem o uznanie skutków restytucyjnych stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umownego jest obwarowane terminem przedawnienia, podczas gdy powództwo o stwierdzenie bezwzględnej nieważności nieuczciwego warunku umownego zgodnie z prawem krajowym nie podlega przedawnieniu.
- 6 W pkt 81 tego wyroku stwierdzono, że ochrona, jaką dyrektywa 93/13 otacza konsumentów, stoi na przeszkodzie uregulowaniu prawa krajowego, które zakazuje sądowi krajowemu podnieść po upływie terminu zawitego nieuczciwy charakter warunku przewidzianego w umowie zawartej między przedsiębiorcą i konsumentem (wyrok z dnia 21 listopada 2002 r., Cofidis, C-473/00, EU:C:2002:705, pkt 38). Zdaniem sądu odsyłającego Trybunał zauważył, że dyrektywa 93/13 stoi na przeszkodzie temu, by stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku umownego podlegało terminowi przedawnienia. Sąd odsyłający uważa, że kryterium to jest również stosowane w hiszpańskim prawie i hiszpańskim orzecznictwie, zgodnie z którymi **bezwzględna**, czyli całkowita lub z mocy prawa, **nieważność** z powodu naruszenia bezwzględnie obowiązujących przepisów **nie podlega** co do zasady **żadnemu terminowi**. W związku z powyższym wątpliwości budzi kwestia, czy skoro stwierdzenie nieważności z powodu nieuczciwego charakteru **nie** ulega przedawnieniu, to samo dotyczy wynikających z niego skutków restytucyjnych, a dokładniej rzecz ujmując, czy uregulowanie lub orzecznictwo krajowe, które obwarowują te skutki terminem, są zgodne z dyrektywą.
- 7 Jednakże podejście to zostało zniuansowane w pkt 82 tego wyroku, w którym stwierdzono, że niemniej Trybunał przyznał już, iż **ochrona konsumenta nie jest bezwarunkowa** (wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C- 154/15, C- 307/15 i C- 308/15, EU:C:2016:980, pkt 68) i że **ustalenie rozsądnych terminów** do wniesienia środków zaskarżenia **pod rygorem prekluzji** w interesie pewności prawa **jest zgodne** z prawem Unii (wyroki: z dnia 6 października 2009 r., Asturcom Telecomunicaciones, C- 40/08, EU:C:2009:615, pkt 41; z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo i in., C- 154/15, C- 307/15 i C- 308/15, EU:C:2016:980, pkt 69). Odnosząc się do tego punktu, sąd odsyłający wskazuje, że Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej sugeruje możliwe rozdzielenie całkowitej nieważności warunku umownego od jej skutków.
- 8 W pkt 83 tego wyroku wyjaśniono, że właściwymi procedurami służącymi zapewnieniu ochrony konsumentów przewidzianej w art. 6 ust. 1 i w art. 7 ust. 1

dyrektywy 93/13 są – zgodnie z zasadą **autonomii proceduralnej** państw członkowskich – procedury ustanowione w wewnętrznym porządku prawnym tych państw. Niemniej jednak procedury te nie mogą być mniej korzystne od procedur dotyczących podobnych sytuacji o charakterze wewnętrznym (**zasada równoważności**) ani zorganizowane w taki sposób, by czyniły wykonywanie uprawnień przyznanych przez prawo Unii nadmiernie utrudnionym lub praktycznie niemożliwym (**zasada skuteczności**) (zob. podobnie w szczególności wyrok z dnia 26 października 2006 r., Mostaza Claro, C- 168/05, EU:C:2006:675, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo). Tytułem komentarza do tego punktu sąd odsyłający wskazuje, że chociaż z punktu widzenia prawa krajowego termin przedawnienia lub termin zawity nie są ściśle przepisem proceduralnym, lecz przepisem materialnym, to jednak mogą one być objęte zakresem autonomii proceduralnej, ponieważ stanowią sposób wykonania lub transpozycji przepisu prawa Unii przez państwo członkowskie.

- 9 W pkt 84 tego wyroku Trybunał wskazał, że wynika z tego, iż prawo Unii nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które – choć przewiduje **brak przedawnienia powództwa o stwierdzenie nieważności** nieuczciwego warunku zawartego w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem – **obwarowuje przedawnieniem powództwo o uznanie skutków restytucyjnych** takiego stwierdzenia nieważności z zastrzeżeniem poszanowania zasad równoważności i skuteczności. Odnosząc się do tego punktu, sąd odsyłający wskazuje, że możliwe jest, iż powództwo o stwierdzenie nieważności zostanie uwzględnione, ponieważ nie jest ono ograniczone w czasie, i że skutki takiej nieważności zostaną ograniczone prekluzją, oraz wyraża pogląd, zgodnie z którym efekt ten wydaje się pozbawiać konsumentów ochrony.
- 10 Sąd odsyłający przytacza pkt 85–92 tego wyroku i odnosi się do tych punktów, dotyczących **zasady skuteczności**, w których wyjaśniono, że w celu sprawdzenia, czy zasada ta jest przestrzegana, należy wziąć pod uwagę zasady prawa krajowego, takie jak zasada pewności prawa, która może wymagać, aby wystąpienie z powództwem o zwrot podlegało terminowi przedawnienia. Pytanie prejudycjalne nie dotyczy jednak tej zasady, lecz zasady równoważności.
- 11 W pkt 86 wspomnianego wyroku uściślono, że w sporze w postępowaniu głównym chodziło o kwestię ewentualnego zastosowania do powództwa o uznanie skutków restytucyjnych stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umowy kredytu **pięcioletniego terminu przedawnienia** przewidzianego w art. 1964 ust. 2 Código Civil (kodeksu cywilnego). Zgodnie z pkt 87 tego wyroku, zważywszy, że okresy przedawnienia: trzyletni (wyrok z dnia 15 kwietnia 2010 r., Barth, C- 542/08, EU:C:2010:193, pkt 28) lub dwuletni (wyrok z dnia 15 grudnia 2011 r., Banca Antoniana Popolare Veneta, C- 427/10, EU:C:2011:844, pkt 25) zostały uznane w orzecznictwie Trybunału za zgodne z **zasadą skuteczności**, należy przyjąć, że **pięcioletni okres przedawnienia** mający zastosowanie do powództwa o uznanie skutków restytucyjnych stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umowy **nie wydaje się** co do zasady, z zastrzeżeniem przeprowadzenia przez sąd odsyłający oceny czynników,

o których mowa w pkt 85 tego wyroku, **czynić praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym korzystania z praw** przyznanych przez dyrektywę 93/13. Sąd odsyłający interpretuje ten punkt w ten sposób, że w odniesieniu do wystąpienia z roszczeniem o zwrot może zostać ustalony pięcioletni termin przedawnienia, mimo iż roszczenie o stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku nie ulega przedawnieniu.

- 12 Następnie sąd odsyłający analizuje oba wyroki przytoczone we wspomnianym pkt 87. **Wyrok z dnia 15 kwietnia 2010 r., Barth, C-542/08**, dotyczył powództwa o przyznanie dodatku specjalnego za wysługę lat z tytułu wykonywania pracy przez pewien okres przez pracownika migrującego i w wyroku tym uznano, że powództwo to może podlegać terminowi przedawnienia (przy czym trzyletni termin został uznany za wystarczający). Przypadek ten różni się od przypadku analizowanego w wyroku z dnia 16 lipca 2020 r., *Caixabanc (C-224/19)*, w którym uznano, że skutki bezwzględnej nieważności postanowienia zawartego w umowie konsumenckiej mogą podlegać terminowi, ale nigdy sama nieważność. Tak więc, zdaniem sądu odsyłającego w sprawie *Barth, C-542/08*, **nie miało miejsca rozdzielenie między uznaniem prawa a skutkami tego uznania** (a mianowicie wypłatą świadczenia, do którego jest się uprawnionym), po prostu uznano, że trzyletni termin przedawnienia na złożenie oświadczenia o uznaniu w Austrii dodatku za wysługę lat jest rozsądnym terminem, który nie narusza zasady skuteczności w związku z art. 7 ust. 1 rozporządzenia Rady nr 162/1968 z dnia 15 października 1968 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty.
- 13 Z kolei **wyrok z dnia 15 grudnia 2011 r., Banca Antoniana Popolare Veneta, C-427/10**, dotyczył sporu między włoskim organem podatkowym a instytucją finansową, w którym ta ostatnia żądała zwrotu nienależnie uiszczanego podatku. Trybunał stwierdził w tej sprawie, że **zasada skuteczności pozwala na istnienie różnych terminów na wytoczenie powództw przez podatnika i przez organ podatkowy**. Sąd odsyłający zauważa, że przypadek ten nie jest również porównywalny z przypadkiem rozpatrywanym w wyroku z dnia 16 lipca 2020 r., *Caixabanc (C-224/19)*, ponieważ chodziło o inny stosunek prawny (organ podatkowy-jednostka) o innym charakterze (publicznym).
- 14 W konsekwencji sąd odsyłający uważa, że przykłady wymienione w pkt 87 omawianego wyroku nie potwierdzają w wystarczającym stopniu stanowiska Trybunału.
- 15 Następnie sąd odsyłający odnosi się do pkt 88–92 rzeczzonego wyroku z dnia 16 lipca 2020 r., *Caixabanc (C-224/19)*, dotyczących obliczania terminu i określania dnia rozpoczęcia biegu terminu, w świetle zasady skuteczności. Sam sąd odsyłający stwierdza, że „celem podejścia sądu odsyłającego nie jest [...] zagłębianie się [...] w różne etapy rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia roszczenia o zwrot”. Należy jednak zauważyć, że sąd odsyłający i) stwierdza, iż zawarte w art. 1964 ust. 2 Código Civil (kodeksu cywilnego) wyrażenie „od dnia, w którym zobowiązanie stało się wymagalne” wyklucza, by dzień rozpoczęcia

biegu terminu pokrywał się z dniem zawarcia umowy, oraz ii) utrzymuje, opierając się na pkt 90 omawianego wyroku, że należy uznać, iż istotna jest chwila, w której konsument dowiadyuje się, że warunek umowy jest nieuczciwy, na przykład w następstwie hiszpańskiego wyroku stwierdzającego nieuczciwy charakter takiego warunku umownego.

- 16 Podsumowując omawiany wyrok, sąd odsyłający wskazuje, że **Trybunał zezwala na rozdział**, z punktu widzenia możliwości przedawnienia, **między i) roszczeniem o stwierdzenie** nieważności nieuczciwych warunków umownych (które nie ulega przedawnieniu) a ii) **roszczeniem o zwrot** kwot zapłaconych na podstawie takich warunków umownych (które może ulec przedawnieniu, o ile nie jest to sprzeczne z zasadami skuteczności i równoważności).

Orzecznictwo krajowe dotyczące rozdziału między nieważnością a zwrotem i jego związku z zasadą równoważności

- 17 Często zdarza się, że w przypadku wytoczenia powództwa o stwierdzenie nieważności z powodu nieuczciwego charakteru wraz z wynikającymi z niego skutkami restytucyjnymi banki powołują się albo na termin zawity na podstawie art. 1301 Código Civil (kodeksu cywilnego), albo na przedawnienie na podstawie art. 1964 tego kodeksu.
- 18 Należy mieć na uwadze, że w niniejszej sprawie nie chodzi o nieważność względną wynikającą z wady oświadczenia woli, lecz o nieważność z mocy prawa ze względu na nieuczciwy charakter warunku umownego. Ta **nieważność z mocy prawa nie podlega terminowi** dotyczącemu nieważności względnej, o którym mowa w art. 1301 Código Civil (kodeksu cywilnego), jak orzekł Tribunal Supremo (sąd najwyższy, Hiszpania) w wyroku z dnia 16 października 2017 r., stwierdzając, że i) nieuczciwy warunek umowny jest nieważny z mocy prawa, co wyklucza możliwość związania konsumenta nieuczciwym warunkiem umownym (art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13); oraz ii) nie jest możliwe przyznanie konsumentowi ochrony mniejszej niż ochrona przyznana przez instytucję nieważności z mocy prawa w innych dziedzinach porządku prawnego, ponieważ w przypadku przyznania mniejszej ochrony naruszona zostałaby zasada równoważności prawa Unii.
- 19 Sąd odsyłający wskazuje, że w odniesieniu do **braku możliwości przedawnienia roszczenia o stwierdzenie nieważności** nieuczciwego warunku umownego orzecznictwa Trybunału i Tribunal Supremo (sądu najwyższego) są zgodne.
- 20 Natomiast sąd odsyłający zauważa, że w **orzecznictwie hiszpańskim nie ma takiego rozdziału między brakiem możliwości przedawnienia roszczenia o stwierdzenie nieważności a możliwością przedawnienia roszczenia o uznanie skutków takiego stwierdzenia nieważności**. Tym samym, zdaniem sądu odsyłającego, **zasada równoważności** uniemożliwia odmienne traktowanie roszczenia o stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku umownego (które nie ulega przedawnieniu) i roszczenia o zwrot kwot nienależnie zapłaconych na

podstawie takiego warunku umownego (które może ulec przedawnieniu). Skoro zatem stwierdzenie bezwzględnej nieważności nie podlega terminowi zawitemu lub przedawnieniu, to również skutki tego stwierdzenia nie mogą podlegać terminowi zawitemu lub przedawnieniu.

21 Sąd odsyłający wskazuje na szereg podobnych sytuacji w prawie krajowym, w których nie występuje taki rozdział i które są istotne dla celów stosowania zasady równoważności. I tak:

- artykuły 1301 i 1303 Código Civil (kodeksu cywilnego) ustanawiają jeden czteroletni termin zawity, bez rozróżnienia między stwierdzeniem nieważności a zwrotem;
- roszczenie o podział majątku wspólnego uznaje się za nieulegające przedawnieniu, przy czym wydanie zasądzonego majątku nie może podlegać prekluzji;
- roszczenie o rozgraniczenie nieruchomości nie ulega przedawnieniu, podobnie jak określenie położenia punktów granicznych;
- przedawnieniu nie ulegają roszczenie o separację i zniesienie małżeńskiej wspólności majątkowej w wyniku orzeczenia dotyczącego separacji [art. 95 Código Civil (kodeksu cywilnego)];
- stwierdzenie, że pożyczki lichwiarskie są nieważne z mocy prawa, oraz wykonywanie uprawnień wynikających z takiego stwierdzenia nie ulegają przedawnieniu;
- artykuł 6 ust. 3 Código Civil (kodeksu cywilnego), ustanawiając bezwzględną nieważność czynności sprzecznych z przepisami bezwzględnie obowiązującymi lub zakazującymi, nie przewiduje możliwości rozróżnienia między nieważnością a skutkami.

22 W ramach orzecznictwa nie istnieje również ani jedno orzeczenie Tribunal Supremo (sądu najwyższego), które ustanawiałoby jednoznacznie inny system prekluzji w odniesieniu do nieważności i jej skutków, w związku z czym, jeżeli roszczenie nie ulega przedawnieniu, jego skutki także nie ulegają przedawnieniu. Innymi słowy, potwierdza się nierozdzielny charakter nieważności i jej skutków. W tym względzie sąd odsyłający powołuje się na:

- **wyrok Tribunal Supremo (sądu najwyższego) 491/2018 z dnia 14 września 2018 r.**, w którym uniemożliwiono rozdzielenie terminu przedawnienia roszczenia o odszkodowanie od niewykonania zobowiązania, które powoduje jego powstanie, i stwierdzono, że kwestia ta polega na ustaleniu, czy naprawienie szkód spowodowanych niewykonaniem zobowiązania do utrzymania ustanowionego w art. 10 ust. 1 Ley de Propiedad Horizontal (ustawy o własności lokali mieszkalnych objętych odrębną własnością w budynku wielomieszkaniowym) w odniesieniu do wspólnoty mieszkaniowej

podlega rocznemu terminowi przedawnienia – ze względu na to, że jest to przypadek odpowiedzialności pozaumownej – czy też ogólnemu terminowi wynoszącemu lat piętnaście – obecnie lat pięć – ponieważ jest to roszczenie osobiste, które nie ma szczególnego terminu przedawnienia i które podlega przepisom art. 1964 Código Civil (kodeksu cywilnego). Stanowisko przyjęte w zaskarżonym wyroku jest takie, że roszczenie dotyczące wykonania zobowiązania do utrzymania przewidzianego w art. 10 ust. 1 Ley de Propiedad Horizontal (ustawy o własności lokali mieszkalnych objętych odrębną własnością w budynku wielomieszkaniowym) podlega ogólnemu terminowi przedawnienia roszczeń osobistych, natomiast roszczenie o odszkodowanie za szkody spowodowane tym niewykonaniem zobowiązania podlega rocznemu terminowi przedawnienia, który jest właściwy dla odpowiedzialności pozaumownej. Należy jednak wziąć pod uwagę, że roszczenie o odszkodowanie za spowodowane szkody jest oparte na bezspornym twierdzeniu, zgodnie z którym powstałe szkody wynikają właśnie z niewykonania nałożonego na wspólnoty mieszkaniowe na mocy art. 10 Ley de Propiedad Horizontal (ustawy o własności lokali mieszkalnych objętych odrębną własnością w budynku wielomieszkaniowym) prawnego zobowiązania do wykonania robót budowlanych, które są niezbędne w celu utrzymania i zachowania części wspólnych, tak aby nie powodowały one żadnych szkód w innym majątku wspólnym lub prywatnym. **Termin przedawnienia roszczenia o wykonanie zobowiązań prawnych nie może być rozdzielony od terminu na wytoczenie powództwa o naprawienie szkód wynikających ze wspomnianego niewykonania zobowiązania;**

- **wyrok Tribunal Supremo (sądu najwyższego) nr 178/2013 z dnia 25 marca 2013 r.**, w którym przeanalizowano argument jednej ze stron, zgodnie z którym o ile roszczenie o uznanie czynności prawnej za pozorną nie ulega przedawnieniu, o tyle przedawnieniu ulega roszczenie o zwrot, którego dochodzi się wraz z tym roszczeniem i które ma na celu przywrócenie, w odniesieniu do rzeczy będących przedmiotem nieważnej umowy, stanu posiadania sprzed jej zawarcia. Tribunal Supremo (sąd najwyższy) odrzuca ten argument, stwierdzając, że w sprawie, w której sama własność wynikająca z czynności pozornej jest fikcyjna, **zwrot rzeczy podlega tym samym zasadom dotyczącym braku możliwości przedawnienia jak roszczenie o uznanie czynności prawnej za pozorną**, gdyż z niczego nic nie powstaje – „ex nihilo nihil”.
- 23 Sąd odsyłający przyznaje, że istnieją dwa wyroki Tribunal Supremo (sądu najwyższego), które wydają się potwierdzać możliwe rozdzielenie skutków, chociaż w wyroku 747/2010 z dnia 30 grudnia 2010 r. przeanalizowano bardzo szczególny przypadek (dotyczący znaku towarowego „Havana Club”) i jest to pojedyncze orzeczenie, a w wyroku z dnia 27 lutego 1964 r. chodzi jedynie o obiter dicta, ponieważ Tribunal Supremo (sąd najwyższy) zakłada, że ma do czynienia z przypadkiem nieważności względnej, a nie całkowitej nieważności. Postanowieniem z dnia 22 lipca 2021 r. Tribunal Supremo (sąd najwyższy) zwrócił się również z pytaniem prejudycjalnym, które pozwala wnioskować, że

w sprawie tej Tribunal Supremo (sąd najwyższy) opowie się za rozdziałem, choć wybór ten nie został jeszcze dokonany.

Uwagi końcowe sądu odsyłającego

- 24 Gdyby przyjąć omawiany rozdział, prowadziłyby to do absurdu polegającego na tym, że **bezwzględna nieważność nie wywołuje żadnych skutków**, ponieważ nawet w przypadku stwierdzenia jej istnienia świadczenia nie mogłyby zostać zwrócone, gdyby roszczenie o zwrot zostało uznane za przedawnione.
- 25 Ponadto rozdział ten zniweczyłby **skutek odstrasżający** potwierdzony w orzecznictwie Trybunału (np. w wyroku Trybunału z dnia 21 grudnia 2016 r., Gutiérrez Naranjo, C-154/15), ponieważ przedsiębiorca mógłby ulec pokusie włączenia takich nieuczciwych warunków umownych w nadziei, że nawet jeśli zostaną one uznane za nieważne, nie spowodują po jego stronie żadnej szkody, gdyż konsument nie będzie mógł odzyskać nienależnie zapłaconych kwot. Skutek odstrasżający i cel, jakim jest zaprzestanie stosowania nieuczciwych warunków umownych, wymagają, aby na nieważność i nieodłącznie związane z nią skutki restytucyjne można było powoływać się bez jakiegokolwiek prekluzji, w dowolnej chwili.
- 26 **Argument o rozdziale prowadziłby do sytuacji graniczących z absurdem.** W przypadku bowiem nieważności względnej z powodu wady oświadczenia woli, stosując czteroletni termin zawity do samego roszczenia o stwierdzenie nieważności [art. 1301 Código Civil (kodeksu cywilnego)] i pięcioletni termin przedawnienia [art. 1964 Código Civil (kodeksu cywilnego)] do skutków restytucyjnych na podstawie art. 1303 Código Civil (kodeksu cywilnego), może dojść do sytuacji, w której roszczenie o stwierdzenie nieważności ulegnie przedawnieniu, a mimo to roszczenie o zwrot nie ulegnie przedawnieniu, ale ze względu na brak spełnienia jego przesłanki (stwierdzenie nieważności) nie może ono zostać uwzględnione. Kolejnym argumentem przemawiającym za niespójnością tego stanowiska jest to, że w przypadkach, w których obie strony muszą zwrócić sobie nawzajem świadczenia (np. bank i konsument), każde z ich roszczeń o zwrot podlegałoby terminowi przedawnienia z potencjalnie różnymi skutkami.
- 27 Z punktu widzenia prawa cywilnego, jak przypomniano w wyroku Tribunal Supremo (sądu najwyższego) z dnia 25 marca 2015 r., **nieważność „wymaga unicestwienia ich (umów lub warunków umownych – przyp. tłum.) skutków i zatarcia ich śladów, tak jakby nie istniały, oraz uniknięcia w ten sposób, aby wynikły z nich (umów lub warunków umownych – przyp. tłum.) skutki** zgodnie z klasyczną zasadą quod nullum est, nullum producit effectum”. Gdyby bowiem dopuścić przedawnienie skutków restytucyjnych, nieważność (z mocy prawa, bezwzględna, całkowita, niepodlegająca przedawnieniu, niepodlegająca konwalidacji itp.) mogłaby wywoływać skutki w wyniku przedawnienia z naruszeniem tej zasady. Nieważność jest do tego stopnia powiązana z jej skutkami, że sam Tribunal Supremo (sąd najwyższy) stwierdził, że nie jest nawet

konieczne powołanie się na skutki nieważności, ponieważ powstają one automatycznie, gdyż zwrot świadczeń jest skutkiem ex lege nieważności [wyroki Tribunal Supremo (sądu najwyższego): 537/2019 z dnia 10 października 2019 r., dotyczący właśnie nieważności ze względu na nieuczciwy charakter; 716/2016 z dnia 30 listopada 2016 r.; 102/2015 z dnia 10 marca 2015 r.].

- 28 Jeżeli ochrona konsumenta ma być zharmonizowana z zasadą pewności prawa, należy ustanowić rozsądny termin zawity/termin przedawnienia na wystąpienie z roszczeniem o stwierdzenie samej nieważności, ale wprowadzenie rozróżnienia między nieważnością a jej skutkami jest sztuczką prawną.

DOKUMENT ROBOCZY